

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

STUDIE A KRÁTKÉ CLÁNKY

PŘEHLED VÝZKUMŮ 46

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-71-0

130115280

PŘEDNÍ ZPRÁVA
NA STARÉM MĚSTĚ V LITOMÝŘI A MĚSTĚ PRAHA
K ASPEKTŮM VÝZKUMŮ MĚSTY LITOMÝŘI

PŘEDNÍ ZPRÁVA
VÝZKUMŮ

VÝZKUMŮ
VÝZKUMŮ

93 95458

BRNO 2005

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis, vydává Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno.
Peer-reviewed journal published by the Institute of Archaeology, Brno.

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Jaroslav Tejral

Výkonná redakce
Assistant Editors

Dana Gregorová, Balázs Komoróczy, Rudolf Procházka,
Lubomír Šebela, Petr Škrdla

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz/3cacz.htm>

Vychází jednou ročně/Published yearly

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-71-0

Copyright © 2005 by the Archeologický ústav AV ČR Brno, and by the authors.

Tisk/Print Gloria Rosice

Pokyny pro autory na internetové stránce <http://www.iabrno.cz/3ca1cz.htm>
Instructions to authors on internet pages

hranici parcely (sektory A, B); zde bylo výzkumem odkryto starší základové zdívo využívající techniku tzv. studňování – pilíře propojené vynášecími pasy. Základové pilíře z lomového kamene a opracovaných kamenných kvádrů byly zapuštěny do sledu původních středověkých uloženin. Ve své dochované svrchní části šlo o zmiňované neulehlé spáleništní planýrky. Při realizaci stavby z přelomu 19. a 20. století bylo toto zdívo funkčně využito a včleněno do nově budovaných základů (propojení s cihlovými zidkami K 909, 920), jedná se ovšem o starší stavební fázi. K možné dataci lze však říci pouze tolik, že se jedná o záležitost mladší, než jsou středověké uloženiny, do jejichž povrchu bylo toto zdívo zapuštěno, zato však starší než zmiňovaná přestavba z přelomu 19. a 20. století.

František Kolář, NPÚ, ú. a. p. Ostrava

Resumé

Ostrava (Bez. Ostrava). Masarykovo Platz. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

OSTRAVA (k. ú. Moravská Ostrava, okr. Ostrava)

Masarykovo náměstí 1, ulice Muzejní, parcely č. I, 3489. Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

Archeologický výzkum v prostorách někdejší Staré radnice v Moravské Ostravě, dnešního Ostravského muzea, byl prováděn od ledna do srpna roku 2004 opavským archeologickým pracovištěm Národního památkového ústavu v Ostravě ve spolupráci s Ostravským muzeem. Jednalo se o I. etapu výzkumu (NPÚ Ostrava akce č.3/04), který bude v letošním roce pokračovat II. etapou. Podnětem k zahájení záchraného archeologického výzkumu byla – dosud probíhající – celková rekonstrukce a statické zajištění Ostravského muzea, jejímž investorem je Statutární město Ostrava. Archeologický výzkum se soustředil na všechna místa v interiéru i exteriéru stavby, kde bylo možno v důsledku stavebních úprav předpokládat narušení či zničení původních archeologických situací.

Archeologický výzkum byl realizován jak v interiéru, tak exteriéru budovy A (tedy v nejstarší části někdejší radnice obrácené do náměstí, která prošla nejsložitějším stavebním vývojem) paralelně s probíhajícími pracemi na celkové rekonstrukci a statickém zajištění této budovy.

V rámci rekonstrukce objektu byly z důvodu izolace stavby a statického zajištění stěn i kleneb budovy snižovány násypy pod podlahami ve všech patrech, včetně suterénních prostor. Tyto úpravy několikrát narušily intaktně dochované původní archeologické vrstvy. Jednalo se především o tři prostory v přízemí: 16 m dlouhou chodbu a dvě místnosti k ní přiléhající, kde se archeologická souvrství dochovala pod cca 50–70 cm mocnými násypy stavební suti pod podlahou. Dále byla zkoumána jedna místnost v suterénu a část vnitřního dvora přiléhající k přední budově. Ve spojitosti s opravou budovy A byla také přeložena kanalizace. Výkop o délce 20 m a hloubce 4 m byl veden téměř rovnoběžně s parcelou ze strany současného parkoviště, tedy ze strany Muzejní ulice. V prvním, druhém i třetím nadzemním podlaží budovy A bylo sledováno odstraňování klenebních násypů pod všemi podlahami.

Vzhledem k charakteru plánovaných stavebních úprav, které zahrnovaly také celkové snižování úrovně stávajícího

povrchu, nebyl výzkum v interiéru budovy A omezen na položení dílčích sond. Povrch v jednotlivých místnostech, jejichž plocha byla podle potřeby dále rozdělena na sektory A, B, byl snižován plošně, po jednotlivých vyčleněných kontextech (podpodlažní zasypy, intaktní archeologické vrstvy). Vzhledem k nutnosti respektovat stavební firmou určenou maximální konečnou niveletu snižování úrovně povrchu nebylo v celé ploše dosaženo úrovně geologického podloží. Výjimku v tomto ohledu představovala – po dohodě s vedením stavební firmy – pouze plošně omezená sonda v místnosti M107. Zmíněné omezení do značné míry limitují interpretační možnosti prováděného archeologického výzkumu.

V místnostech v přízemí bylo zjištěno především mocné souvrství (tvořené do červena přepálenou mazanicí a černými uhlíkatými vrstvičkami) představující spáleništní horizont. Vrstvy přepálené mazanice obsahovaly velké množství předmětů rámcově prozatím datovatelných do 15.–16. století, a to zlomků kuchyňské stolní keramiky, kachlů z kamen, skla, kovových předmětů (zejména stavební kování), textilu (!), dřevěných desek a zuhelnatělého obilí. Výzkumem bylo odkryto rovněž vícere kamenné zdívo různého stáří. Mladší souviselo s vnitřními úpravami dnes stojících budov a starší patrně náleželo předchozí středověké či časně novověké zděné zástavbě.

Velmi cenná situace byla registrována pod podlahou chodby. Po celé délce se zde pod vrstvami stavební suti dochovala cca 1 m vysoká torza kamenných zdí nesouvisejících funkčně se současnou stavbou. Tyto zdi z neopracovaných lomových kamenů kladených na vápennou maltu a doplněné cihlami lze vzhledem k existenci vynášecích pásů považovat za zdívo základové, byť bez výraznějšího základového vkopu, realizované částečně technikou studňování. S určitou pravděpodobností by se mohlo jednat o základy starší obytné budovy, která na této sloučené parcele stála snad někdy v první třetině 16. století a která stavebně předcházela velké přestavbě z druhé poloviny 17. let téhož století. Ještě starší stavební fázi, případně doklad o způsobu využití, resp. rozvržení středověké parcely, pak mohou představovat torza malých zídek stavěných z říčních valounů kladených na jíl. Blížší souvislosti budou ověřeny až při následném zpracování celého výzkumu.

Ve vrstvách ze 14. století byly nalezeny (mimo značné množství stolní keramiky: hrnky, hrnce, mísy, pokličky, trojnožky) i zlomky keramických pohárů a skleněných čiší, které svědčí o vyšší sociální úrovni lidí obývajících tuto parcelu ve středověku. Cenný nález (i ve vztahu k datovacím možnostem) představuje stříbrný pražský groš vyražený za vlády Jana Lucemburského (1310–1346).

V suterénu stavby byly mladšími zásahy ve většině místností archeologické vrstvy bez předchozího zkoumání již ve starších obdobích nebo nejpozději ve 20. století odstraněny. Pouze v suterénním prostoru pod podloubím se podařilo zkoumat uloženiny, které lze podle objevené keramiky předběžně zařadit do 14. století.

Prostor dvora nebyl archeologicky zkoumán celý. V této fázi rekonstrukce bylo možné ověřit situaci pouze na ploše 1,5 x 3,0 m, kde si stavba komínu a vzduchového kanálu vynutila zásah přibližně 1 m do hloubky od současné úrovně povrchu. Sondou byly odkryty pouze vrstvy novověkých navážek, porušené navíc ještě recentními zásahy.

Přeložka kanalizace byla v prvních 10 m směrem od čela parcely porušena recentním výkopem pro původní vedení

kanalizace až do hloubky 4 m. Ve zbývajícím prostoru proběhl výzkum vrstev až na podloží. Pod recentními navážkami a dorovnávkami terénu se uchovaly novověké a středověké splachové vrstvy. Dokladem využití těchto prostor jako komunikačního prostoru byly přinejmenším dva horizonty zpevnění povrchu v podobě hatě či dřevěného chodníku, pomocí kterého byl terén schůdný i v deštivém období. Středověká vrstva pod hatovou konstrukcí dosedala v těchto místech přímo na podloží.

Díky ochotě stavebních dělníků byl sledován i obsah násypů mezi podlahami a klenbami ve všech třech nadzemních patrech. Násypy přinesly cenné či alespoň pozoruhodné doklady především z mladších období. Ve třetím nadzemním patře příznivé klimatické podmínky, tedy dostatečné sucho, umožnily dochování většího souboru písemností z 18. století souvisejících především s provozem radnice. Z mladších nálezů jsou to pak noviny z roku 1837 a 1843, flakony – lékovky, dětské kožené boty, zlomky keramiky, kamnových kachlů z 19. století, části hracích karet z 20. století, lístek do ostravského kina Kosmos z 3. 2. 1947 s neodtrženým kontrolním ústřížkem a mnoho dalších předmětů, které se pod podlahy dostaly v různých fázích oprav vnitřních prostor staré radnice, dnes Ostravského muzea.

*František Kolář, NPÚ, ú. a. p., Ostrava
Johana Střílková, Ostravské muzeum*

Resumé

Ostrava (Bez. Ostrava). Masaryk Platz, Muzejní Gasse. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

PODOLÍ (okr. Brno-venkov)

„Malé pole“. Raný středověk, mladší doba hradištní. Sídliště. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum provedený v roce 2004 při akci „Podolí – komunikace, trať „Malé pole“, přinesl kromě dokladu pravěkého osídlení též poznatek o osídlení z doby hradištní. Archeologickým výzkumem byly na trase budoucí komunikace, vybihající z hlavní příjezdové silnice ze směru Bedřichovice – Podolí a směřující k napojení na obecní cestu u hřbitova, zjištěny celkem tři objekty. Pozůstatky osídlení se koncentrovalo k hlavní silnici do vesnice, horní část budoucího silničního zářezu nebyla sledována. Jeden ze tří objektů náležel do 11. stol.

Petr Kos, ÚAPP Brno

Resumé

Podolí (Bez. Brno-venkov). „Malé pole“. Frühmittelalter, jüngere Burgwallzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

POHOŘELICE (okr. Břeclav)

Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s odkanalizováním a výměnou IS (voda, plyn) v rámci akce „Čistá Jihlava“ proběhl v letních měsících roku 2004 archeologický dohled prováděných výkopů v oblasti Moravského náměstí, ulice Dlouhá a Mlýnská v Pohořelicích.

Zkoumaná oblast se nachází východně a jihovýchodně historického jádra Pohořelice, pravděpodobně za bývalou městskou hradbou. Pouze v prostoru ulice Krátké a Pšeničné můžeme uvažovat, že se pohybujeme uvnitř historického města. Podle sdělení majitele domu ležícího v uličce vybihající ze severozápadního kouta Moravského náměstí byla při stavbě jeho domku v 70. letech porušena mohutná kamenná zeď o síle cca 2 m. V tomto prostoru lze uvažovat o reliktu městské hradby, nicméně při výkopu v ulici Krátké tato skutečnost prozatím potvrzena nebyla.

K brzkému rozmachu osídlení Pohořelice patrně pomohlo výhodné umístění přímo na trase jedné z větví cesty z Brna do Mikulova a Rakous, v místě odbočky na znojemském směru a přechodu přes řeku Jihlavu (Doležel 2000, 178). V první polovině 13. století držel od markraběte některé zboží v Pohořelicích brněnský měšťan Oldřich Schwarz a jeho bratři, jimž roku 1240 král Václav I. zboží potvrdil. Od roku 1222 je také doložena fara pod patronátem zeměpána. Ve 2. polovině 13. století se Pohořelice staly věnným městem královen. Ještě roku 1413 se Pohořelice počítaly mezi královská města, od roku 1417 již bývaly často zastavovány (Kuča 2002, 329–330).

V minulosti se v Pohořelicích a okolí uskutečnilo několik archeologických výzkumů. V okolí města se nacházejí dvě zaniklé vesnice – Klášterka (Unger a kol. 1980) a 600 m jihovýchodně od Pohořelice ves Preser datovaná do 14.–15. stol. (Unger 1982, 47). Plošně větší výzkum realizoval M. Geisler v souvislosti s přemostěním komunikace Brno – Mikulov v roce 1994. V lokalitě Nová louka byly zachyceny pozůstatky osídlení kultury s nálevkovitými poháry, kultury se zvoncovitými poháry, únětické kultury, věteřovské a velatické kultury, dále halšatské horákovské kultury, stopy osídlení z doby laténské, římské a hradištní (Čížmář – Geislerová – Unger (ed.) 2000, 204). Pohřebiště z přelomu doby římské a doby stěhování národů zkoumal M. Čížmář v poloze Mlýnské (Čížmář – Geislerová – Unger (ed.) 2000, 203–204). Slovanská zemnice a jáma z doby římské byly zjištěny roku 1970 v trati Pod studýnkou (Unger 1970a, 44; Unger 1970b, 54). Osídlení z doby bronzové bylo zachyceno také archeologickým dohledem ve Švermově ulici (Unger 1977, 24). Několik archeologických výzkumů proběhlo přímo v intravilánu města, v bezprostřední blízkosti kostela sv. Jakuba. Především je to dohled nad terénními úpravami v okolí kostela (Čížmář – Geislerová – Unger (ed.) 2000, 202), který osvětlil jak vývoj stavby samotné, tak zachytil i pozůstatky pravěkého osídlení (kulturní vrstva velatické kultury doby bronzové). Na hlavním náměstí byl dále dokumentován profil při stavbě domu v blízkosti fary. Dokumentovaná situace dokládá osídlení ze 3. čtvrtiny 13. století (Klanicová 1997, 229–230). V poslední době proběhl dohled nad stavbou rodinného domu v severní linii Horního náměstí, zachyceny byly situace středověkého a novověkého osídlení (Holub 2004, 236).

Ve sledovaném prostoru okolí ulic Mlýnská, Dlouhá a Moravské náměstí proběhly v minulosti dvě akce – při hloubení rýhy pro kanalizaci v Mlýnské ulici zachytil J. Unger kulturní vrstvy a jámu o průměru 3,10 m datovanou do 14.–15. století (Unger 1997, 230), dále pak v roce 1996 zkoumal pravěké a středověké osídlení při stavbě sportovní haly (Čížmář – Geislerová – Unger (ed.) 2000, 203).

Ze středověkého osídlení je významný především objekt zachycený na řezu P11 v ulici Pšeničná. Neznáme sice jeho